

TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNING TA’SIRI HAQIDA

M.A.Vafayev

N.R.Zaynalov

U.B.Sharipova

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat Universiteti o‘qituvchilari

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23568739>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida sun’iy intellektidan foydalanish imkoniyatlari, uning o‘quvchilar va o‘qituvchilar faoliyatiga ta’siri hamda axborot xavfsizligini ta’minlash masalalari yoritiladi. Sun’iy intellektni o‘quvchilarga berayotgan foydalari va xavflari mavjud. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va ularni ta’lim sohasiga joriy etishga qaratilgan farmon va qarorlarning mazmun-mohiyati ham yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: axborot xavfsizligi, sun’iy intellekt, kiberxavflar, startap, metod, raqamli ta’lim.

Аннотация: В данной статье рассматриваются возможности использования искусственного интеллекта в современной системе образования, его влияние на деятельность учащихся и преподавателей, а также вопросы обеспечения информационной безопасности. Освещаются преимущества и потенциальные риски использования искусственного интеллекта для учащихся. Вместе с тем раскрывается содержание и сущность указов и постановлений Президента Республики Узбекистан, направленных на развитие технологий искусственного интеллекта и их внедрение в сферу образования.

Ключевые слова: информационная безопасность, искусственный интеллект, киберугрозы, стартап, метод, цифровое образование.

Abstract: This article examines the possibilities of using artificial intelligence in the modern education system, its impact on the activities of students and teachers, as well as issues related to ensuring information security. It highlights the benefits and potential risks of using artificial intelligence for students. In addition, the article discusses the essence and significance of decrees and resolutions of the President of the Republic of Uzbekistan aimed at developing artificial intelligence technologies and introducing them into the education sector.

Keywords: information security, artificial intelligence, cyber threats, startup, method, digital education.

KIRISH

Bugungi globallashuv va jadal texnologik taraqqiyot davrida ta’lim tizimini tubdan isloh qilish, uni zamonaviy talablarga moslashtirish ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Ta’lim berishning an’anaviy usullaridan interaktiv va raqamli texnologiyalarga o‘tish o‘quv jarayonining qiziqarli, samarali va doimiy ravishda yangilanib boruvchi muhitda kechishini ta’minlamoqda.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar nafaqat bilim berish usullarini, balki o‘quvchilarning bilimni o‘zlashtirish, mantiqiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko‘nikmalarini ham shakllantiradi. Shu bilan birga, raqamli platformalar va elektron ta’lim resurslari ta’lim subyektlari o‘rtasidagi masofaviy hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqdi [1].

Asosiy qism. Sun’iy intellektning ta’limdagi eng muhim afzalliklaridan biri - bu individual ta’lim imkoniyatlarini kengaytirishdir. Har bir o’quvchining bilim darajasi, qiziqishi va o’zlashtirish tezligi turlicha. Sun’iy intellekt ushbu farqlarni hisobga olgan holda turli darajadagi topshiriqlar va tushuntirishlarni taklif qiladi.

Sun’iy intellekt o’quvchilarga bir qator imkoniyatlarni taqdim etadi [2].

Birinchidan, mustaqil ta’lim olish imkoniyati kengayadi. O’quvchi dars vaqtini kutmasdan, tushunmagan mavzusini qayta izohlashni so’rashi mumkin.

Ikkinchidan, ta’lim individuallasadi. Kuchli o’quvchi murakkab topshiriqlar bilan ishlashi, qiynalayotgan o’quvchi esa mavzuning soddalashtirilgan izohini olishi mumkin.

Uchinchidan, Sun’iy intellekt ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. O’quvchilar loyiha, taqdimot, ilmiy ish yoki dasturlash loyihasi uchun g’oyalar ishlab chiqishda undan foydalanishlari mumkin.

Biroq sun’iy intellektdan foydalanish har doim ham o’quv natijalarining yaxshilanishiga olib kelmasligi mumkin. Bu holat 2025-yilda Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS) jurnalida chop etilgan tadqiqotda ham ko’rsatib berilgan. Turkiyadagi yirik maktablardan birida 9-, 10- va 11-sinfidagi qariyb 1000 nafar o’quvchi ishtirokida matematika fanidan randomizatsiyalangan tajriba o’tkazilgan. Tadqiqotda GPT-4 asosidagi sun’iy intellekt vositasidan foydalanish imkoniga ega bo’lgan o’quvchilar mashg’ulot davomida nazorat guruhiga nisbatan 48 foiz yuqori natija ko’rsatgan. Biroq sun’iy intellektdan foydalanish imkoniyati olib tashlangan yakuniy, mustaqil testda ushbu guruh o’quvchilarining natijasi nazorat guruhiga nisbatan 17 foiz past bo’lgan. Tadqiqotchilar bu natijani sun’iy intellektdan cheklovsiz foydalanish o’quvchining mustaqil bilim va ko’nikmalarini shakllantirishiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkinligi bilan izohlaydilar. Shu sababli ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishda o’quvchiga tayyor javobni berishdan ko’ra, uni fikrlashga va masalani mustaqil yechishga yo’naltiruvchi yondashuvlardan foydalanish muhimdir [3].

Shu bilan birga, har qanday yangilik kabi, sun’iy intellektni ta’limga joriy etishda ham bir qator muammolar bor. Birinchi navbatda infratuzilma. Maktablarda internet tezligi, kompyuterlar soni, texnik xizmat ko’rsatish, elektr ta’minoti kabi masalalar sun’iy intellektni amaliyotga kiritishda hal qiluvchi omil bo’ladi. Ma’lumki, sun’iy intellekt vositalari o’z-o’zidan ta’limiy natija yaratmaydi. Ularning samaradorligi, avvalo, o’qituvchining ushbu texnologiyalardan qay darajada to’g’ri, maqsadli va metodik jihatdan asoslangan holda foydalana olishiga bog’liq. O’qituvchi sun’iy intellekt imkoniyatlarini darsning mazmuni, maqsadi va o’quvchilarning ehtiyojlariga moslashtira olsagina, undan haqiqiy pedagogik samaradorlikka erishish mumkin.

Ta’kidlash joizki, mamlakatimizda sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va uning imkoniyatlaridan ta’lim sohasida samarali foydalanishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Xususan, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va ularni ta’lim jarayoniga keng joriy etishni nazarda tutuvchi “Sun’iy intellekt texnologiyalarini yanada rivojlan-tirishga oid qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida” 2025-yil 22-oktabrdagi PF-189-son Farmonida ushbu yo’nalishdagi ustuvor vazifalar belgilangan. Jumladan:

- umumiy o’rta ta’lim tashkilotlarining o’quvchilarini sun’iy intellekt bo’yicha o’qitish, bilim va ko’nikmalarini oshirishga qaratilgan “Sun’iy intellekt kuni” milliy dasturini joriy etish hamda dastur doirasida o’quvchilar darsliklari va o’qituvchilar uchun qo’llanmalar ishlab chiqish;

• 2026/2027 o‘quv yilidan boshlab “Informatika va axborot texnologiyalari” bo‘yicha maktab dasturlariga sun‘iy intellekt asoslari va bazaviy ko‘nikmalarini

o‘qitishga oid mavzularni kiritish;

Sun‘iy intellekt ta’limga kirib kelishi bilan axborot xavfsizlik masalasi yanada muhimlashmoqda. Chunki ta’lim muassasalarida o‘quvchilar, ota-onalar va o‘qituvchilarga tegishli katta miqdordagi ma’lumotlar saqlanadi.

O‘quvchilarning xavfsizligini ta’minlash maqsadida ota-onalar raqamli muhitda cheklangan va xavfsiz rejimdagi akkauntlardan foydalanishni nazorat qilishi. Pedagog o‘qituvchilar esa sun‘iy intellektidan foydalanish bo‘yicha maxsus metodik tavsiyalar va seminarlar tashkil etishi kerak. Xususan, o‘quvchilarning 5-sinfidan, ya’ni taxminan 10–11 yoshdan boshlab, sun‘iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishiga ruxsat berish mumkin. Bunda sun‘iy intellektidan foydalanish o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ota-ona hamda pedagog nazorati ostida va faqat ta’limiy maqsadlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, o‘quvchilarga sun‘iy intellekt tomonidan taqdim etilayotgan ma’lumotlarni tanqidiy baholash, ularning ishonchliligini tekshirish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, mualliflik huquqiga rioya qilish va tayyor javoblarni ko‘r-ko‘rona qabul qilmaslik kabi muhim ko‘nikmalarni shakllantirish zarur. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning nafaqat raqamli savodxonligini oshirish, balki mustaqil va tanqidiy fikrlash, axborot bilan ishlash hamda zamonaviy texnologiyalardan mas’uliyatli foydalanish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sun‘iy intellekt ta’lim tizimining kelajakdagi rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi. U o‘quv jarayonini individuallashtirish, o‘qituvchilarga yordam berish, mustaqil ta’limni rivojlantirish va ta’lim sifatini oshirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Biroq sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish axborot xavfsizligi va axloqiy me’yorlarsiz amalga oshirilsa, shaxsiy ma’lumotlarning tarqalishi, noto‘g‘ri axborot, akademik halollikning buzilishi va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatining pasayishi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy ta’limning asosiy vazifalaridan biri o‘quvchini shunchaki sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanishga emas, balki ulardan ongli, tanqidiy, xavfsiz va mas’uliyatli foydalanishga o‘rga-tishdan iborat. Sun‘iy intellekt insonning o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki inson bilimini va ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi texnologiya sifatida qaralishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshpulatov N.N., Ochilov M.M., Muxiddinov M.N. Sun‘iy intellekt va ta’lim amaliyoti: gumanitar fanlar nashri. – Toshkent: O‘qituvchi, 2026. – 504 b.
2. S.K.G‘aniyev, M.M.Karimov, K.A.Tashev. Axborot xavfsizligi. O‘quv qo‘llanma. T.: Fan va texnologiyalar, 2016. –360 b..
3. Bastani H., Bastani O., Sungu A., Ge H., Kabakcı Ö., Mariman R. Generative AI without guardrails can harm learning: Evidence from high school mathematics. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2025. Vol.122, No.26. e2422633122. DOI: 10.1073/pnas.2422633122.